

Perspektywa racjonalnej dyskusji

Dr hab. Ryszard Szarfenberg

Cechy charakterystyczne podejścia racjonalnej dyskusji

- **Przedmiotem badań politykospołecznych są kontrowersje**, gorące spory i debaty publiczne o sprawy dotyczące polityki społecznej (inspiracja: J. Supińska i jej analiza dylematów PS)
- **Metoda analizy tych sporów polega na rekonstrukcji głównych argumentów stron sporu i niezależnym sprawdzaniu ich siły przekonywania**, a także próba dokonania racjonalnego rozstrzygnięcia sporu (które ze stanowisk w sporze jest lepiej uzasadnione)

Skąd się biorą dyskusje w polityce społecznej?

- Ludzie mają różne wizje sprawiedliwego porządku społecznego i może dochodzić do sporów między zwolennikami tych różnych wizji (**spór o wartości polityki społecznej**)
- Ludzie wyznający podobne wartości mogą mieć różne zdanie na temat tego, jakie z nich wynikają cele społeczne (**spór o cele polityki społecznej**)
- Ludzie mający podobne wizje wartości i celów mogą się różnić poglądami na to, jak je najlepiej zrealizować, co może być też przedmiotem sporu (**o sposoby i instrumenty polityki społecznej**)

Główne elementy każdej dyskusji

- **Przedmiot dyskusji**, sporu, debaty, np. propozycja reformy polityki społecznej
- **Strony dyskusji**, sporu, debaty, np. zwolennicy i przeciwnicy zaproponowanej reformy polityki społecznej
- **Stanowiska zajmowane przez strony dyskusji**, np. za reformą, przeciw reformie
- **Uzasadnienia stanowisk przyjmowanych w dyskusji**, np. argumentacja uzasadniająca stanowisko za reformą lub przeciw reformie
- **Krytyki uzasadnień stanowisk zajmowanych w dyskusji**, np. argumenty osłabiające argumenty, które znalazły się w uzasadnieniu stanowiska za reformą lub przeciw niej

Cztery poziomy analizy dyskusji

Dyskusja, spór, debata

Analiza

Przedmiot sporu

Analiza przedmiotu sporu

Stanowisko w sporze 1 („za”)

Stanowisko w sporze 2 („przeciw”)

Analiza stanowisk stron dyskusji

Uzasadnienie stanowiska „za”

Uzasadnienie stanowiska „przeciw”

Analiza uzasadnień stanowisk stron dyskusji

Krytyka uzasadnienia stanowiska „za”

Krytyka uzasadnienia stanowiska „przeciw”

Analiza krytyk uzasadnień stanowisk stron dyskusji

Rodzaje stanowisk i argumentów w dyskusjach politykospołecznych

Rodzaj polityki wobec status quo	Argumenty ZA		Kontrargumenty	Argumenty PRZECIWIW		Kontrargumenty
	Jakościowe	Ilościowe		Jakościowe	Ilościowe	
Zachować to co jest, czyli oprzeć się ewentualnym żądaniom zmian						
Zmienić to co jest, ale w niewielkim stopniu (dostosowanie)						
Zmienić to co jest w poważnym stopniu (reforma)						
Zmienić to co jest radykalnie (rewolucja)						

Można założyć, że dobry analityk argumentacji jest w stanie ocenić siłę przekonywania (jakość argumentacji) za i przeciw poszczególnym politykom i na tej podstawie wnioskować o tym, która z proponowanych polityk wobec status quo jest najlepiej uzasadniona

Argumentatywna forma polityki publicznej

- Rozumowania polityków można przedstawiać tak jak inne rozumowania
- Podstawą **wniosków** dotyczących polityk publicznych są określone **informacje** (np. o deficycie finansów publicznych) oraz dodatkowe **uzasadnienia** prowadzące od tych informacji do wniosków politycznych, schematycznie

$$\mathbf{IP \Rightarrow U1(+U2) \Rightarrow WP}$$

IP – informacja o znaczeniu politycznym

U1 i U2 - uzasadnienia pierwszego i drugiego poziomu

() - nawias oznacza, że U2 włącza się po zakwestionowaniu pierwszego przez opozycję czy innych krytyków

WP – wniosek dotyczący polityki publicznej, np. „trzeba zreformować”

Argumentatywna forma polityki publicznej cd.

- W wyniku krytyki wniosek polityczny początkowo wyprowadzany z informacji o sprawie publicznej przestaje być głoszony jako pewnik, pojawiają się wątpliwości i zastrzeżenia, np. dana reforma jest uzasadniona, ale pod pewnymi warunkami i z pewnym prawdopodobieństwem. Schematycznie:

IP=>U1=>WP

IP=>U1+U2+K=>Z=>WP1

K – krytyka

Z – zastrzeżenia

WP1 – zmodyfikowany wniosek polityczny

Zasady racjonalnej dyskusji

- Każdy uczestnik dyskusji powinien przestrzegać następujących dwunastu zasad (pierwsze trzy są fundamentalne)
  1. **Zasada wątpliwości** dyktuje przyjęcie postawy sceptycznej nawet wobec stanowiska, z którym w pełni się zgadzamy i uważamy wstępnie za najlepiej uzasadnione.
  2. **Zasada poszukiwania prawdy** mówi, że każdy z uczestników dyskusji powinien zaangażować się w uczciwe odkrywanie prawdy lub odnajdywanie najlepiej uzasadnionego stanowiska.
  3. **Zasada jasności** głosi, że „Wszystkie stanowiska, obrony i ataki powinny być wolne od jakichkolwiek językowych niejasności oraz powinny być wyraźnie oddzielone od innych stanowisk i spraw”

Zasady racjonalnej dyskusji cd.

4. **Zasada ciężaru dowodu**, który ma spoczywać na tym uczestniku dyskusji, który przedstawił określone stanowisko;
5. **Zasada uczciwości** (*charity*) w przeformułowywaniu stanowisk i argumentów oponenta, które ma być zgodne z jego intencjami i przedstawione w możliwie najsilniejszej wersji;
6. **Zasada adekwatności i bezpośredniości** przedstawianych racji w stosunku do sedna popieranego lub krytykowanego stanowiska;
7. **Zasada akceptowalności**, mówiąca, że należy używać argumentów lub kontrargumentów, które spełniają wzajemnie uznane i rozsądne kryteria
8. **Zasada wystarczalności** – „Ten kto przedstawia argument za lub przeciw pewnemu stanowisku powinien próbować dostarczyć racji, które będą wystarczające pod względem liczby, rodzaju i wagi, aby uzasadnić akceptację jego wniosków”

Zasady racjonalnej dyskusji cd.

9. **zasada podważenia** (*rebuttal*) nakazująca zwolennikowi lub oponentowi pewnego stanowiska podjęcie próby podważania wszystkich kontrargumentów drugiej strony, a w szczególności tych najsilniejszych;
10. **zasada przyjęcia stanowiska**, gdy zostało ono uzasadnione w sposób wystarczający za pomocą adekwatnych i akceptowalnych argumentów oraz skutecznie oddalono najmocniejsze kontrargumenty, a w razie gdy nie ma takiego stanowiska należy przyjąć to, któremu sprzyja najlepsza z przedstawionych argumentacji;
11. **zasada powstrzymania się od decyzji**, gdy więcej niż jedno stanowisko spełnia zasadę poprzednią;
12. **zasada ponownego rozważenia**, gdy zostaną przedstawione nowe argumenty lub kontrargumenty w stosunku do stanowiska zwycięskiego lub popartego przez najlepszą argumentację.

Zasady przedstawione powyżej na podstawie T. Edward Damer, *Attacking Faulty Reasoning* z 2001. W późniejszych wydaniach (2008) zasada ponownego rozważenia została usunięta, zasada powstrzymania się od decyzji została przesunięta przed zasadę przyjęcia stanowiska, wcześniej dodano zasadę poprawności struktury argumentacji (nr 6, patrz dalej)

Ocena jakości argumentacji

- Dobry argument musi spełnić pięć kryteriów
  - 1) Poprawnie ukształtowana struktura
  - 2) Przesłanki, które są relewantne (istotne) dla prawdziwości konkluzji
  - 3) Przesłanki, które są akceptowalne dla dojrzałej i racjonalnie myślącej osoby
  - 4) Przesłanki, które łącznie tworzą wystarczającą podstawę dla prawdziwości konkluzji
  - 5) Przesłanki, które skutecznie opierają się wszystkim spodziewanym i poważnym krytykom

Kryterium poprawnej struktury

- Przestanki wniosku nie są ze sobą sprzeczne, ani nie są sprzeczne z wnioskiem
- Przestanki nie sugerują bezpośrednio lub pośrednio prawdziwości wniosku
- W przypadku argumentów dedukcyjnych wniosek powinien koniecznie wynikać z przesłanek, a w przypadku argumentów indukcyjnych – wniosek powinien wynikać z dużym prawdopodobieństwem z przesłanek

Kryterium relewancji (związku przestanek z wnioskiem)

- Przestępka jest relewantna, gdy akceptacja dla jej prawdziwości sprawia, że prawdziwość wniosku wydaje się być potwierdzona
- Przestępki powinny być związane z wnioskiem, tzn. powinno być dla nas jasne, w jaki sposób z danej przestępki lub wielu przestępnek wynika wniosek (niekiedy początkowo nie rozumiemy, w jaki sposób coś ma wynikać z czegoś innego, ale po dodaniu wyjaśnień pojawia się też zrozumienie tego związku)
- Przestępki niezwiązane z wnioskiem powinny być pominięte w analizie

Kryterium akceptowalności

- Dobrym jest ten argument, w którym przesłanki wniosku zasadnie zaakceptowano lub uznano za prawdziwe
- Akceptacja ta lub uznanie powinny być uznane przez dojrzałą i racjonalną osobę stosującą zasadne kryteria akceptowalności i nieakceptowalności.
- Wskazówki dotyczące tego, jakie zdania uznaje się za racjonalnie akceptowalne lub racjonalnie nieakceptowalne m.in. akceptowalne są:
  - Niekwestionowane twierdzenie będące częścią wiedzy ogólnej
  - Twierdzenia wyprowadzone z własnego doświadczenia lub obserwacji
  - Wniosek innego dobrego argumentu

Kryterium wystarczalności

- Liczba i waga przesłanek relewantnych i akceptowalnych musi być wystarczająca, aby można było zaakceptować wniosek wyprowadzony na ich podstawie
- Kryterium to jest trudne do zastosowania ze względu na możliwe rozbieżności w przypisywaniu wagi do poszczególnych przesłanek, co dla jednych będzie ważne, innym może się wydać mało istotne w porównaniu z innymi faktami
- Trudno może być też uzgodnić jaka liczba dobrych przesłanek jest wystarczająca w konkretnym kontekście

Kryterium odporności

- W najbardziej kontrowersyjnych sprawach dyskutowanych od dawna możemy spotkać sprzeczne stanowiska, które spełniają cztery poprzednie kryteria, decyzja, które ze stanowisk jest bardziej wiarygodne musi opierać się na tym, które z nich lepiej odpowiada na najpoważniejsze argumenty krytyczne (kontrargumenty)
- Argument nie może być uznany za dobry, jeżeli nie uwzględnia i skutecznie nie odrzuca lub osłabia najpoważniejszych kontrargumentów skierowanych przeciwko niemu i stanowisku, które wspiera

Argumenty przeciw PDO w stylizacji <u>Standinga</u>	Kontrargumenty <u>Standinga</u>
Nigdzie czegoś takiego nie ma, a więc to nie może być rozsądne	Wiele istniejących rozwiązań to różne wersje niepełnego PDO
Wprowadzenie PDO będzie bardzo kosztowne i zaszkodzi gospodarce	Istniejące szacunki kosztów wprowadzenia PDO nie są wysokie, a biorąc pod uwagę nieuwzględniane przez przeciwników korzyści gospodarcze ogólny bilans może być mniej ujemny niż się zakłada
PDO spowoduje wzrost inflacji, a wiadomo jak szkodliwa dla gospodarki jest inflacja	PDO pozytywnie wpłynie na popyt na dobra krajowe, co spowoduje wzrost kursu wymiany i przyczyni się do osłabienia inflacji
PDO złamie podstawową dla życia społecznego zasadę wzajemności: pracując wypełniamy obowiązki wobec siebie i innych, co daje nam moralne prawo do wspólnych owoców pracy	Praca zarobkowa nie jest jedynym sposobem bycia użytecznym dla innych, nie narzuca się obowiązku pracy bogaczom, a więc decydowanie o tym, kto ma jakie obowiązki i prawa jest tu arbitralne
PDO spowoduje, że ludziom nie będzie się chciało pracować	Eksperymenty społeczne nad negatywnym podatkiem dochodowym w USA i istniejące badania dotyczące wpływu częściowego PDO na podaż pracy nie potwierdzają tej obawy. Nawet jeżeli podaż pracy się zmniejszy, a część ludzi wybierze więcej czasu wolnego, to zwiększy się też popyt na pracę, a więc i poziom płac, a także poprawią warunki pracy, co będzie zachęcało do podejmowania zatrudnienia
PDO spowoduje obniżenie poziomu płac	Siła przetargowa osób, które otrzymają PDO zwiększy się, a to od niej zależy wysokość płac
PDO zniechęci rządy do prowadzenia polityki na rzecz powstawania nowych miejsc pracy	Kreowanie miejsc pracy za pomocą interwencji rządu jest nieefektywne, o tym powinien decydować popyt realny
System PDO będzie prowadził do bezsensownego mielenia dochodów	Zjawisko to zawsze będzie miało miejsce, ale przy pełnym PDO zarządzanym za pomocą zintegrowanego i skomputeryzowanego systemu podatkowo-świadczeniowego wzrośnie przejrzystość i sprawiedliwość w tym zakresie
Wokół wysokości PDO wciąż będą się toczyły spory polityczne	Instytucja zarządzająca systemem PDO może być niezależna od rządu, tak jak RPP, jasne zasady waloryzowania zapobiegą niepotrzebnym sporom

Przykład zestawienia argumentów i kontrargumentów

Przedmiotem sporu jest reforma polityczna wprowadzająca powszechny dochód obywatelski (PDO)

Guy Standing jest jednym z najważniejszych zwolenników PDO

Przykład zestawienia argumentów i kontrargumentów

Przedmiotem sporu
jest reforma
polityczna
wprowadzająca
powszechny
dochód
obywatelski (PDO)

Guy Standing jest
jednym z
najważniejszych
zwolenników PDO

Źródło: R. Szarfenberg [Prawo do podstawowego bezpieczeństwa dochodowego na podstawie artykułów Guy Standinga i nie tylko.](#)

Argumenty Standinga za PDO	Hipotetyczne kontrargumenty
Prawo do dochodu podstawowego jest prawem człowieka, które popierane jest również przez większość, co wykazują sondaże i badania eksperymentalne	Prawa socjalne nie są prawami człowieka, są nimi tylko prawa wolnościowe, minimum utrzymania zapewnia się obecnie za pomocą różnych rozwiązań publiczno-społecznych, które po reformach są bardziej efektywne i skuteczne
PDO sprzyjać będzie solidarności społecznej	Biorąc pod uwagę niechęć pracujących do niepracujących, którzy żyć będą na ich koszt powstaną nowe podziały społeczne. Samo powszechne świadczenie pieniężne będzie miało niewielki wpływ na jakość więzi międzyludzkich w wielokulturowych społeczeństwach
PDO sprzyjać będzie rzeczywistej wolności ludzi	Jedyną wolnością jest ta, której chronią prawa wolnościowe. Prawo do PDO wymaga redystrybucji zasobów, a więc opodatkowania i ogranicza prawdziwą wolność, szczególnie tych, którzy nie zgadzają się z takim rozwiązaniem
PDO poprawi sytuację ubogich i zmarginalizowanych udostępniając im więcej zasobów	W bogatych społeczeństwach nie ma już prawdziwego ubóstwa absolutnego, a jedynie ubóstwo względne, czyli nierówność, ta zaś jest konieczna ze względu na efektywność gospodarowania. Gdyby nawet byli prawdziwie ubodzy to podstawowy dochód będzie z pewnością za niski, aby dać im rzeczywisty dostęp do wartościowych zasobów
PDO sprawi, że docenione zostaną inne sposoby bycia użytecznym dla innych poza odpłatnym zatrudnieniem	Odpłatne zatrudnienie jest najważniejszą formą społecznego funkcjonowania ludzi, formy takie, jak opieka nad innymi czy wolontariat mogą być dowartościowane bez wprowadzania PDO
PDO będzie korzystny dla pracowników przy elastycznych rozwiązaniach na rynku pracy	Elastyczność została wprowadzona po to, aby zwiększyć zatrudnienie grup, które mają mniejsze szanse na rynku pracy. PDO raczej zniechęci te grupy do podejmowania pracy zaprzeczając temu co zostało osiągnięte dzięki elastyczności
PDO sprawi, że wzrośnie popyt na lokalne produkty, a także wydajność, co wpłynie pozytywnie na wzrost gospodarczy	Ludzie mający podstawowy dochód mogą go wydać na różne produkty, więc nie wiadomo skąd założenie, że wspomże to krajową gospodarkę. Morale pracowników i ich zdrowie tylko bardzo pośrednio uzależnione są od stałego źródła dochodu. Poza tym morale w gospodarce nadwyżki popytu nad podażą pracy będzie takie, jakie było w PRL, czyli niskie. Dodatkowo PDO spowoduje wzrost podatków bezpośrednich i/lub pośrednich, co będzie miało negatywny wpływ na poziom zatrudnienia, konkurencyjność, wzrost gospodarczy itd.
System zarządzania PDO będzie prosty i łatwy w porównaniu z zarządzaniem współczesnymi systemami ochrony socjalnej	Może tak będzie, ale dojście do tego systemu nie będzie ani łatwe ani proste
PDO jest to rozwiązanie większości problemów, jakie obecnie są rozpowszechnione w systemach ochrony socjalnej w warunkach bezrobocia, elastycznego rynku pracy i zmiany wzorów życia rodzinnego	Obecne systemy ochrony socjalnej dobrze się sprawują i mogą być dostosowane do zmiany warunków. Nowe rozwiązania spod znaku i „niech się praca opłaca” oraz świadczenia zaopatrzeniowe dla wybranych grup korygują większość problemów z zabezpieczeniem społecznym nie generując nowych